

OBZIRNI/ODRŽIVI RAZVITAK U ISKUSTVU MODERNOSTI

Ivan ROGIĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 504.03
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 20. 3. 2003.

U tekstu autor istražuje na koji je način i koliko ideja o obzirnom/održivom razvitku kulturno utemeljena. U prvom odjeljku rada autor analizira osnovnu definiciju obzirnog/održivog razvitka i pokazuje da joj se mogu uputiti brojni prigovori upravo sa stajališta koje drži važnim način na koji u oblikovanju društva funkcioniraju kulturne ideje. Autor pokazuje da ideji o obzirnom/održivom razvitku nedostaje nekoliko bitnih odrednica za takvo što. Primjerice, nije vidljivo kako se autonomno reprezentira budući naraštaj; kako se oblikuje socijalno vrijeme prijelaza iz sadašnjosti u budućnost; ideja implicira predrasudu o linearnoj vezi između sadašnjosti i budućnosti; napokon, ona učvršćuje sadašnje, postojeće, društvo u ulozu monopolna nadzornika i socijalnog tvorca budućih naraštaja. S takvim manjkovima ideja o obzirnom/održivom razvitku, po autorovoj ocjeni, točniju primjenu nalazi na nekoliko praktičnih područja upravljanja aktualnim političkim, ekonomskim ili tehničkim procesima negoli u oblikovanju nove razvojne paradigme. Ciljajući prekoračiti uočena ograničenja, autor ističe da je potrebno ideju o ekolozijskoj obzirnosti vratiti u njezin prirodni kontekst: u iskustvo (post)modernosti. Taj prijenos omogućuje da se zamisao o obzirnom/održivom razvitku izravno osloni na postmodernu razumijevanje života. Po autorovoj ocjeni, četiri su ključna lika s pomoću kojih postmodernost oblikuje razumijevanje života. To su: životni višak, rubnost, svetost i baština. Zahvaljujući tomu, život se socijalno konstituira kao tvorbena/plodna zbilja, samosvrha, opća baština i nemonopolno dobro. Zato može biti preuzet i kao novi univerzalni kulturni regulativ koji zbiljski stavlja u izgled postignuće kulturnog/ekolozijskog konsenzusa.

Ivan Rogić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Marulićev trg 19/1, p.p. 277, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-mail: Ivan.Rogic@pilar.hr

UVOD

361

Zacijelo se namjera, vidljiva u izloženom tekstu, može bolje opisati nego što autor u tekstu čini. No, nažalost, s autorskom nesposobnošću treba računati s više pouzdanja nego s autor-

skom sposobnošću. Zato su ponuđene formulacije takve kakve jesu. Namjera se, dakle, svodi na omanju, komornu, potragu za odgovorom na pitanje: koliko je zamisao o obzirnom/održivom razvitku – inače, poznato je, središnja zamisao u organizaciji ekologijske obrane – *kulturno utemeljena*? Pitanje je izazvano s dva posebna uvida. (i) Nije teško pokazati da je dosadašnje obvezivanje razvojnih sudionika različitog podrijetla i veličine imperativima obzirnog/održivog razvitka ostalo, po životnim posljedicama, posao sa skromnom bilancom. Već i višestruka natezanja između pojedinih država oko obveza što ih nameću pojedini međunarodni ekologijski protokoli pokazuju da su praktične interpretacije obzirnog i održivog razvitka, blago rečeno, neobično elastične. (ii) Više je istraživanja (primjerice, Lay, 1998.; Kufrin, 2002.) pokazalo da je praktično konstruiranje ekologijske naobrazbe ili, ako se hoće, ekologijske kulture, suočeno s viševrsnim teškoćama među kojima nisu na prvom mjestu oprečni interesi ili ekologijski idiotizam ohrabren uvidom da treba najprije od nečega živjeti a onda skrbiti o okolišu (riječ: *idiotizam* na ovom mjestu rabimo u njezinom doslovnom značenju koje upućuje na osobe nesposobne za javne poslove; opis značenja ništa ne govori o korijenu te nesposobnosti). Takvi i srodni uvidi osnažili su autorsku namjeru da se pokušaju istražiti unutrašnja "slijepa mjesta" središnje formulacije obzirnog/održivog razvitka i eventualni manjkovi u njezinom kulturnom utemeljenju. Njihovo izvlačenje na vidjelo, treba se uzdati, moglo bi znatno pomoći u oblikovanju *kulturnog konsenzusa* u odnosima spram razvitka. Skicirana namjera nije provediva, vidljivo je i na prvi pogled, bez opsežnije analize. U granicama omanjeg teksta kakav je ovaj, ona nije moguća. Zato tekst treba pročitati ponajviše kao "izazivača sumnje", ako takvo što nije od već preuzetno.

OBZOR DEFINICIJE OBZIRNOG/ODRŽIVOG RAZVITKA

Najčešće spominjana definicija obzirnog (održivog) razvitka (koju podupire i autoritet UN-a) svodi se, poznato je, na tvrdnju kako je to razvitak koji omogućuje zadovoljiti potrebe postojećih naraštaja bez ugrožavanja izgleda budućih naraštaja na primjereno zadovoljavanje njihovih (WCED, 1987.). U tekućoj je uporabi, dakako, više inačica iznesene tvrdnje. No njihove međusobne razlike nisu za ovdje planirani smjer analize posebno važne; za njega je i ponuđena posve dostatnom.

(i) Prva implikacija tvrdnje na koju je korisno upozoriti svodi se na uvid da se njome jedan, *dijakronijski odgođen*, društveni sudionik (budući naraštaj) premješta na položaj društvenog sudionika čiji položaj u *aktualnom* upravljanju razvitkom izazivlje izravne posljedice. One se, shematično, zrcale u obvezi aktualnih sudionika na uskratru i obzirnost u raspolaganju prirodnim i društvenim dobrima, eda bi i oni

budući imali izgleda u njihovoj uporabi. Ustvrditi kako je takvo ponašanje obuhvaćeno konvencionalnim likovima društvene racionalnosti, nije posve zasnovano. Koliko činjenice pokazuju, u njezinim se konvencionalnim granicama češće ističu obveze da se optimizira *pravo sadašnjih sudionika* na uporabu razvojnih dobara. Promatra li se na tom tragu, onda cilj budućeg razvitka nije ostvariti poželjnu sliku života onih budućih nego sliku poboljšanja "usavršena" života sadašnjih/postojećih sudionika. Uspoređena sa shemom razvojnih obveza u tradicionalnom ili modernom društvu, shema obveza zasnovanih na obzirnom (održivom) razvitku zapravo je obratna. Time, treba li dodatno pripomenuti, i položaj budućeg vremena u oblikovanju društvenog vremena postaje paradoksalan. Ono postaje *u isti mah* i nataloženo vrijeme povijesti i vrijeme koje se tek ima socijalno oblikovati. Paradoks je, vidljivo je, poučan primjer utopijskog "kratkog spoja" sa značajnim kaosom u sjeni.

(ii) Druga implikacija naslanja se na uvid da se "budući naraštaj" u aktualnoj društvenoj zbilji ne može autonomno reprezentirati. Čak i posve neutralan znanstveni iskaz, da je "budući naraštaj" toliko zbiljski koliko je vjerojatan demografski kontinuitet jednog društva (prigodno ističemo samo taj nulti uvjet), nije iskazom "budućeg naraštaja", nego jednog sudionika aktualne društvene zbilje (znanosti). No da je spomenuti kontinuitet i zajamčen, sposobnost autonomne reprezentacije nije. Na ovom mjestu korisno je podsjetiti na uvid J. Derride da logocentrirana organizacija modernih društava krije dublju fonocentriranost. Drukčije rečeno, za legitimaciju ma kojega društvenog sudionika nužna je, pojednostavljeno rečeno, prirodna/društvena sposobnost i minimalna društvena moć na temelju kojih se oblikuje njegova komunikacijska praksa u krugu društvenih sudionika. (Izvanjski, *politički*, izraz te činjenice jest – pravo glasa, točnije, zajamčeno pravo na glas.) Budući naraštaj ne raspolaže ni jednim ni drugim: nije aktualno postojeći pa ne raspolaže ni komunikacijskom sposobnošću; a ne sudjeluje ni u prerazdiobi minimalne društvene moći potrebne za komunikacijsku legitimaciju. U osnovi, položaj "budućeg naraštaja" u krugu aktualnih društvenih sudionika sličan je položaju tajnovito odsutnog i ostalima nepoznatog člana viteške družbe za okruglim stolom. Legenda poučava da je njegovo sjedalo bilo (drugima posve samorazumljivo) prazno te da je na poleđini sjedala pisalo: najbolji među vama. Ako ili kada bi koji aktualni, poznati, član družbe sjeo na sjedalo, natpis bi se, sam o sebi, brisao pa korisnik sjedala ne bi mogao postići najvažnije: postati korisnikom naslova "najbolji među vama". Najmanje je netočno ustvrditi da se na taj način sadašnjici suočavaju s posebnom skupinom društvenih sudionika. Oni izazivlju posljedice u društvenoj zbilji

lji, ali *autonomno se ne reprezentiraju*. Najviše im pristaje naslov: šutljivi sudionici.

(iii) Treća implikacija naslanja se na uvid da se u izradbi portreta "budućeg naraštaja" kao društvenog sudionika aktualnog društva računa s hipotezom da *priroda rađa nužno*. Da su na mjestu te hipoteze "slabije", kao što su, primjerice: priroda rađa povremeno ili: priroda rađa hirovito, ne bi bilo moguće osigurati ni minimalnu mjerodavnost "budućem naraštaju" u odnošajnim mrežama aktualnog društva. Razlog je jednostavan. Ono što će se pojaviti s vremena na vrijeme ili u posve hirovitu scenariju, nije dostatno postojano za oblikovati upravo *postojana* pravila ponašanja aktualnih sudionika u društvu spram pitanja o razvitku. Zbog te konstrukcijske hitnje ostaju u zagradi dvije, zapravo notorne, činjenice.

Prva činjenica poučava da je "prijelaz" u buduće jednostavno rizičan jer se oblikuje u mreži raznolikih mogućnosti, među kojima je i mogućnost da prijelaz u buduće ostane zapriječen. Ta je činjenica dodatno osnažena *globalnom rizičnošću tehničkog sklopa modernog društva*. Nisu potrebni fantastični scenariji "usmrćivanja budućnosti" – dostaju i oni, posve banalni, koji se izvode iz uvida da konvencionalno raspolaganje mnogim tehničkim sklopovima pruža i više nego dostatan broj potrebnih uporišta za takvu dramaturgiju.

Druga činjenica podrijetlom je iz baštine prirodnih znanosti. Ona podsjeća da je priroda, osim što je glavnom porođajnom adresom na planetu, ujedno i *glavnim autorom globalnih katastrofa*. O tomu je pristupačna obilna dokumentacija, pa i nema potrebe upućivati na posebne primjere. Dakle, hipotezi da priroda rađa nužno, na koju se oslanja i mogućnost socijalnog konstituiranja "budućeg naraštaja", posve je zasnovano u epistemološkom susjedstvu dopisati i hipotezu kako *priroda, također nužno, razara*. Na taj se način prispjewa u analitičku situaciju određenu aporičnošću, kakvu je već odavno opisao I. Kant. Radikalno rečeno, sadašnji, zapravo, ne mogu *pouzdanost znati* hoće li budućeg naraštaja uopće biti, *čak i da je priroda posve očuvana*.

(iv) Četvrta implikacija osnažuje predrasudu da su potrebe što ih pokazuju današnji (i budućí) društveni sudionici *linearno odredljive*. U definiciji, podsjećamo, obzirnost spram prirode u zadovoljavanju potreba postojećih društvenih sudionika ima kakvoću, ako ne nužnog, onda svakako važnog, uvjeta za prihvatljivo zadovoljavanje potreba budućih. Takav zahtjev ima smisla samo onoliko koliko se na snazi drži pretpostavka da su obje skupine potrebâ (sadašnjih i budućih naraštaja) barem u granicama nekog ostatka *iste ili srodne*. Primjerice, razložno je očekivati da će potrebe za zrakom, vodom, "normalnim" gravitacijskim tlakom ili "normalnom" tem-

peraturom biti istovrsne i u aktualnih i u budućih sudionika društva. Ali, odmaknemo li se, čak i infinitezimalno, od takvih potreba, postaje i više nego očito da je linearna odredljivost potreba budućeg naraštaja samo na temelju uvida u dinamiku potreba sudionikâ sadašnjeg društva prilično ranjiva. Zahvaljujući tomu, i zahtjev za obzirnošću, sada radi potreba budućeg naraštaja, ostaje bez uvjerljive podloge. Primjerice, zašto bi sudionici aktualnog društva morali biti obzirni u prehrani, eda bi se primjereno mogli prehraniti i budući naraštaji, kada u epistemologijskom obzoru sudionika sadašnjeg društva nema pouzdana zrcaljenja likova prehranbene prakse budućih? Ili, zašto bi sudionici aktualnog društva morali biti štedljivi u uporabi fosilnih goriva samo zbog mogućnosti da ta goriva rabi i budući naraštaj, kada uopće nema pouzdanih spoznaja o vrstama goriva omiljenim u budućnosti? Itd. Svakako da pojedine znanstvene discipline raspolažu brojnim i važnim i mjerodavnim uvidima u buduće promjene. Ali, a to je, podsjećamo, nulto pravilo socijalne ontologije, *nije određljivo linearni predložak* "tranzicije" jednog društva iz njegove sadašnjosti u budućnost. Društvene su prakse strukturirane *dramski*, a samo u posebnim i, treba li reći, laboratorijskim/ logorskim slučajevima podliježu linearnim redukcijama. Budući da su potrebe na samom vrhu temeljnih društvenih proizvoda, neovisno o tomu koliko u njihovu stvaranju asistira i priroda (čitaj: čovjekovo tijelo), socijalne prakse s pomoću kojih se one reproduciraju *imaju vrijednost posebnih – izuma*, slično umjetničkim djelima. One su, poznato je, bolje određene razlikom nego tipom.

(v) Peta implikacija upućuje da se, prakticirajući obzirnost spram potreba budućeg naraštaja, sadašnji naraštaj zbiljski samopostavlja kao njegov *monopolni socijalni tvorac*. Nije, vidjelo se u prijašnjim ulomcima, prijeporno da je jednako važan samostalni (su)autor budućeg naraštaja i priroda, točnije njezina porođajna sposobnost. No činjenica da je ona u isti mah i proizvođač katastrofa, dakle, stanja i praksa izravno oprečnih porođajnim praksama, ne dopušta društvenim skupinama uspostaviti potpuno povjerenje u autorske namjere prirode. Time se samorazumljivo osnažuje važnost i uloga socijalnog (su)autora budućeg naraštaja – aktualnih društvenih sudionika. Učvršćujući prakse obzirnosti, oni, posredno, osnažuju i samoocjenu da bez njih budući naraštaji i njihov opstanak ni na koji način ne mogu biti zajamčeni. Drukčije rečeno, oni budućim naraštajima potpisuju dopusnice za nastanak/opstanak. Uzme li se u obzir prije spomenuta činjenica, da budući naraštaji nisu sposobni autonomno se reprezentirati, nego se u socijalnom iskustvu pokazuju u likovima označenim zbirnom etiketom: *šutljivo ono*, postaje očito da o-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 361-378

ROGIĆ, I.:
OBZIRNI/ODRŽIVI...

dredljive likove budućih naraštaja izravno oblikuje imaginacijska moć sadašnjih. No, budući da nelinearnost tranzicije iz sadašnjosti u budućnost ne dopušta spomenute likove izvesti iz njih samih, sadašnji su društveni sudionici *prisiljeni* oblikovati ih *množeći vlastiti lik* praksama imaginarnih prijenosa. Premda središtem takvih praksa vlada tvorbena sposobnost s nizom i ludičkih obilježja, njezin je zaključni učinak činjenica da jedna skupina društvenih sudionika ima sve tvorbene zasluge za opstanak druge. Klasična shema poučava da su *prvi kreatori a drugi – kreature*. Stavimo li u zagradu pojedine književne ili filmske primjere "uspješne" pobune kreature protiv kreatora, ostaje na čistini otrežnjujući uvid da se takvom razdiobom obilježja i ovlasti uspostavlja *kozmiološki legitimirana nejednakost* između društvenih sudionika. Obzor obzirnosti grube rubove nejednakosti svakako "zaobljuje". Ali je tjeskobnost sheme posve očita.

VJEROJATNI I VIDLJIVI SMJEROVI PROMJENE

Implikacije skicirane u prethodećim ulomcima, očito je, pobuđuju sumnju u održivost definicije obzirnog (održivog) razvitka u ulozi uvjerljiva iskaza "nove razvojne paradigme", zasnovane na pouzdan način. Obilje tragova narcisoidne subjektivnosti, koji otkrivaju kako se i ponuđenom definicijom postojeći društveni sudionici "zatvaraju" u komunikacijski pejzaž samoočaravanja, dopuštaju ponuditi pregled vjerojatnih i već vidljivih uporaba spomenute definicije te lepezu postupaka što se definicijom legitimiraju. Ograničavamo se na četiri lako uočljiva.

(i) *Oblikovanje zavodničkog predloška govora moći u kasnom humanizmu*. Poznato je da se humanizam kao cjelovit predložak uređivanja i upravljanja društvom konstituira paradoksalnom, načelno ničim ograničenom akumulacijom moći u ime i poradi slobode. (Na to posebno upozorava M. Foucault.) Zahvaljujući tomu, predloškom vlada i paradoksalna mogućnost tlačenja (Drugoga) – slobodom. Pa se, za zbilja, može pasti – pod oslobođenje. Nije, dakako, u tom spoju novom činjenica da je razdioba društvene moći asimetrična. Ta činjenica određuje, koliko je poznato, sve poznate civilizacijske primjere, što ih, primjerice, A. Toynbee nudi na analizu. Novošću je tvrdnja kako je tlačenje konvencionalnim sadržajem praksa što se legitimiraju – načelno ničim ograničenom – osloboditeljskom akumulacijom moći. Izvan humanističke slike tlačenje je samo to: ili sablažnjiva okrutnost obrazloživa služenjem zlu ili okrutnost "dopuštena" pojedinim sudionicima jer su agenti transsocijalnih sila i stanja (primjerice, legitimacija carskog prava na nasilje). Budući da se humanizam konstituira u općem ozračju "smrti Boga", njegova sintaktička pra-

vila takve mogućnosti uskraćuju. Pa proces oslobađanja toliko praktično iznutra bubri da u njegovoj praznini može lagodno naći "novo zaposleničko mjesto" i klasični ubojica, ali zaštićen etiketom agenta slobode. Ta, nije pretjerano reći, zatrašujuća perspektiva koja direktivno zahtijeva da se "obični ljudi" obvežu ulogama junaka jer im je, na drugoj strani, raspoloživa samo mogućnost "taljenja" u, inače, javnog jezika nedostojnoj, "masovki" onih koji su krivi jer nisu slobodni, zbog činjenice da je nasilje ireverzibilan *životni* događaj, postupno je "pohoblala" svoje najoštrije obrise. A, k tomu, obrisi su se i raspršili u novostvorenoj mreži raznolikih institucija po glavnim sektorima modernizacije, i postali *tematskim* orijentirima u, primjerice, ekonomiji, obrani, medijima, kulturi, gradogradnji itd.

Na drugoj strani, stabilnost načelno ničim ograničene akumulacije društvene moći, postignute u direktivnim upravljačkim mrežama, stekla je, tijekom vremena, kakvoću autonomna društvenog uspjeha; njegovi uspješnici predvidljivo ustrajavaju na – daljnjoj (načelno ničim ograničenoj) akumulaciji. No, prije spomenuta iscrpljenost *životne uvjerljivosti* osloboditeljskog nasilja te sektorska raspršenost i tematski kontekst u koji su, u međuvremenu, "zatvoreni" njegovi glavni likovi, osnažili su uvid da se polazni, direktivni, predložak oslobađanja treba zamijeniti – zavodničkim; drukčije rečeno, onaj koji ima pasti pod oslobođenje – *mora poželjeti* pod njega pasti. Budući da je *životna obrana* obavila najvažniji dio posla u dosadašnjem delegitimiranju praksa direktivne slobode, promijenjeni, zavodnički, poziv na više (neograničene) moći / više slobode ne može se sročiti bez "redizajna" glavne legitimacije. U osnovnoj inačici kasnog humanizma neograničena akumulacija društvene moći i stabilna asimetrija bez koje je neodrživa, nužni su radi – oslobađanja života. Teškoća je "tek" u tomu što se to ostvaruje, vidjelo se, akumulacijom i neograničene moći oslobađanja – od života. Za zastiranje te tamne činjenice slike što stavljaju u izgled imaginarne uspjehe obzirnog (održivog) razvitka i više su nego prikladne. Njihova je glavna prednost što – *pozivaju na govor* o toj sablažnjivoj činjenici. Ali, na taj način istu činjenicu osiguravaju na položaju – *nužne činjenice*, pa sablažnjivosti, zapravo, i nema. (Po uvidu M. Foucaulta, glavna cenzura u zavodničkim strategijama ostvaruje se – pozivom na govor. Njegov "bijeli šum" najuspješnije guta izvore sablažnjivosti.)

(ii) *Ekologijska legitimacija robe*. O uporabi ekologijskih označitelja u oblikovanju nove legitimacije robe napisana je obilna literatura raznolike kakvoće pa i nema ozbiljnije potrebe tomu što dodavati u skromnu okviru ovoga teksta. Bitno je tek upozoriti da nova legitimacija više dogmatično ne

rabi označitelje prisutne samo u konvencionalnim slikama oslobođenja socijalnog opstanka (proizvodna efikasnost, tehnička prikladnost, trajnost, poboljšanje statusa itd.). Njima se, ne samo ravnopravno nego ponajčešće i nadmoćno, dopisuju označitelji *obnovljena života*. Sukladno tomu, roba koja zaslužuje priznanje za kakvoću zaslužuje ga, ponajprije, zato što ima važnu zadaću u, recimo, skrbi za zdravlje, čuvanju prirode, održavanju romantične i seksualne sposobnosti, liječenju životinja i sličnim, ekološki poželjnim, praksama. Zaoštrenije rečeno, koliko je roba izravnije označena praksama razvojne obzirnosti toliko je i njezina nova ekonomska legitimacija uvjerljivija. Posve je jasno da se pod spomenutim etiketama prodaju na tržištu i opasne stvorenine. Međutim, institucionalni nadzor minimalne ekološke kakvoće, koji se postupno oblikovao, sada ne dopušta takav prekršaj odvojiti od kriminalne radnje. Iznimka su one robe koje su proizvedene sukladno institucionalno valjanim mjerilima, ali je novi znanstveni uvid, nakon što je roba već dopremljena na tržište, pokazao koliko su opasne. (U tom slučaju nije na djelu kriminal, nego pogreška.)

Kada se učvršćivanje ekološke legitimacije robe promatra svezano s procesom jačanja zavodničkih strategija, spomenutih prije, nije teško prihvatiti hipotezu kako posebne definicije obzirnog/održivog razvitka *bolje socijalno funkcioniraju kao zavodničke identitetne maksime* (slično nekadašnjim natpisima na grbovima srednjovjekovnih feudalaca) gospodarskih sudionika nego kao sažetci odrednica "nove razvojne paradigme". No, na drugoj strani, unatoč implicitnoj banalizaciji predodžaba o životu, što je takve prakse izazivaju, *izazivajući, istodobno, i snaženje cinizma spram života*, novi označitelji nisu ni posve zanemarivim dobitkom.

(iii) *Uspostava novog komunalnog reda*. Njegove obrise izravno određuju dvije činjenice. Prva se očituje u tomu što se oblikovala planetarna mreža svjetskih metropola i članova uključenih u njihove "urbane galaktike". Metropole su, poznato je, razvile i poseban oblik razvojnog ponašanja, poznat pod tehničkom etiketom "gradsko poduzetništvo". Presudna je u tom procesu činjenica da se one samoodređuju kao članice posebne, u odnosu na ostale članove nacionalnih naseljskih mreža, *urbane nadrealnosti*; u njezinu okviru metropole se međusobno odnose kao bliski članovi natjecateljske/suradničke planetarne lige, koji iz "nadsvijeta" djeluju u raspoloživim "lokalnim" okvirima. U takvoj zbilji obrisi komunalnog reda bitno su promijenjeni. Oni moraju biti dostatno široki za udomiti raznolike zaštitne strategije, ukorijenjene u planetarnu obzoru djelovanja toliko koliko su i metropole, gdje djeluju, planetarno legitimirane. Zahvaljujući tomu, uspostava komunalnog reda više se ne može uspješno odvojiti u klasični

sektor "smetlarske" ili koje druge javne higijene. Nego je obvezna oblikovati, društvenoj proizvodnji usporednu, premda inverznu, *proizvodnju životne sigurnosti*.

Druga činjenica očituje se u tomu što je proizvodni i potrošački otpad zadobio etiketu *posebna društvenog proizvoda*. Etiketa nije, dakako, izvedena iz njegove kakvoće (premda ni složenica "kvalitetno smeće" nije posve besmislenom). Izvedena je iz *rizičnosti i obilnosti* koje su ga prometnule u novog aktivnog "žderača" iste životne zbilje gdje su zavičajno ukorijenjeni i ljudi. Za njegovo zbrinjavanje nužno je razviti brojna i istraživačka i tehnička i normativna pomagala. Njihova raznolikost i brojnost izravno osnažuje i sklonost uobličavanju preglednog *općeg predloška* skrbi o neželjnim/negativnim viškovima proizvedenoga.

Spoje li se u jedno utjecaji i poticaji nastali pod tlakom skiciranih činjenica, lako je nazrijeti potrebu za novom komunalnom paradigmom (i praksom) što je oni impliciraju. Njezin cilj ne iscrpljuje se u lokalnim mrežama, nego se on "prirodno" dopunjuje hitnjom da se *komunalno uredi ukupni svijet urbanizacije*. Budući da je on, kako je naznačeno, zadobio planetarne obrise, rad na takvu poslu više se ne može odvojiti od globalnih ekologijskih teškoća i razvojnih pitanja. Ponudenu ocjenu podupiru i brojne činjenice. Primjerice, Protokol iz Kyota, iz godine 1997., kojim se 39 industrijskih zemalja obvezuje smanjiti emisiju stakleničkih plinova za 5,2% u usporedbi s godinom 1990., može se pročitati i kao *globalni komunalni papir*. Na srodan se način mogu interpretirati i cijela područja klasične ekologije kao što su ekologijska energetika, određivanje nosiva kapaciteta okoliša ili zaštita lokalne bioraznolikosti. Obvezujući, naznačili smo, planetarni horizont važenja novog komunalnog reda izravno olakšava naznačeno "funkcionalno" klizanje.

U takvu kontekstu obranjiva je i hipoteza da prije spomenuta definicija obzirnog/održivog razvitka bolje služi u oblikovanju nove komunalne discipline negoli u oblikovanju nove jasnoće potrebne u raspravi o budućim likovima društvenog razvitka. Na tu mogućnost, napokon, upućuju i uvidi u korijenski mehanizam same urbanizacije. Podsjećamo da je oblikovanje nacionalne države izravnim učinkom (između ostalog) i socijalne volje da se nacionalni teritorij komunalno uredi/oslobodi po predlošku gradskog načina života. To znači da je, simbolično promatrano, nacionalni teritorij *imaginar-nim/pričuvnim* dijelom nacionalnih metropola. Uspostava njihova komunalnog poretka neodvojiva je od uspostave komunalnog poretka i nad tim dijelom. Svakako da su posebne ekologijske okolnosti međusobno nesvodljive. Ali novi red mora obuhvatiti i mogućnosti mjerodavnog upravljanja tim ra-

zlikama. Tko posebno voli "tvrdu" argumentaciju za socijalnu uporabljivost predloška obzirnog/održivog razvitka, zacijelo će u njegovoj primjeni na oblikovanju novog komunalnog reda naći mnoštvo poželjnih poticaja.

(iv) *Oblikovanje planetarne zajednice*. Obzor planetarnosti, neovisno o posebnim likovima s pomoću kojih se empirijski posreduje (svjetska povijest, svjetsko tržište, globalna ravnoteža, globalna kriza itd.), neodvojiv je od procesa samooblikovanja glavnih sudionika moderne socijalne preobrazbe. U osnovi, mogu se razlikovati dvije glavne sheme s pomoću kojih se smjera odrediti konkretniji sadržaj njihova djelovanja na planetarnoj razini. Po prvoj shemi, planetarno se djelovanje oblikuje zajednicom ravnopravnih nacija/članica. Po drugoj shemi, planetarna je razina navlastitim proizvodom posebnih povlaštenih sudionika – carstava. U okviru prve sheme bolje uspijevaju *zaštitne zamisli* jer je i sam obzor planetarnosti u njoj oblikovan projekcijom uzajamne ovisnosti i međusobne obzirnosti članica planetarne zajednice. U drugoj shemi bolje uspijevaju *kolonizacijske zamisli*, pod zaštitom kojih se obzor planetarnosti "prirodno" zastire monopolnom sposobnošću carstva za "proizvodnju" budućnosti.

Posve je očito da uporaba jedne ili druge sheme dijeli društvene sudionike na dvije veće skupine. Ali granice među njima i nisu uvijek empirijski posve razgovijetne onoliko koliko bi se, s obzirom na polaznu normativnu razliku, moglo očekivati. Više je razloga tomu. No, koliko je vidljivo, ovisnost razvojnih praksa u objema skupinama sudionika o posredujućoj skučenosti tehničke imaginacije u svijetu rada i socijalne imaginacije u usmjeravanju žudnje u svakodnevnim mrežama nije nimalo bezazlena. Zahvaljujući tomu, nerijetko se sudionici, koji se inače načelno legitimiraju zaštitnim strategijama, empirijski pokazuju u radikalnom manjku životne ili socijalne osjetljivosti: ili, pak, sudionici, načelno kolonijalno zainteresirani, u ulozi izazivača korisnih poticaja i potpora procesima zaštite (primjerice, ekološki imperativi Europske unije).

Koliko je proces empirijskog uobličavanja planetarne razine modernizacije zastrt mrežama konkurentnih praksa i intencija, generalna paradigma oblikovanja i upravljanja društvenim razvitkom na istoj planetarnoj razini svakom je konkurentu toliko potrebna (trebalo bi reći i korisnija, ali niz je poučnih primjera koji takvo što ne dopuštaju). Sukladno tomu (paradigmatične) tvorevine koje nastaju nisu obvezane mjerilima što smo ih, shematično, pokušali testirati u prvom odjeljku rada. Drukčije rečeno, tvorevine koje nastaju nisu zasnovane kao kulturne ideje nego su slitine poželjnih političkih slika, odabranih znanstvenih uvida i slabo prikrivenih svjetonazorskih uporišta. Promatraju li se takve tvorevine u mrežama događaja i procesa kojima je cilj oblikovanje ova-

kve, a ne onakve, planetarne razine modernizacije, onda spomenuta činjenica nije posebnim nedostatkom. Jer je spoznajna kakvoća tih tvorevina posredno *omeđena jasnim žanrom*. On otkriva kako je riječ o prigodnim instrumentalnim sintezama glavna zadaća kojih je olakšati javnu prihvatljivost pojedinih zamisli o planetarnoj modernizaciji.

Nije teško poduprijeti tvrdnju da se, promatrano na naznačenom tragu, razvojni predložak obzirnog/održivog razvitka "prirodno" pojavljuje u instrumentalnom ansamblu onog razumijevanja planetarnosti koje se samoodređuje zajednicom ravnopravnih članica. Izmicanje prava na upravljanje razvitkom iz skupine postojećih sudionika i (djelomični) prijenos istog prava na skupinu budućih (naraštaja) posredno polemizira s jasnom intencijom carstva da prijelaz u budućnost monopolno određuje. Budući da to pravo, sukladno predlošku obzirnog/održivog razvitka, *ne može biti centrirano, nego se mora misliti ekscentrirano, jer je samo u takvu "stanju" razvoj održivo*, ekologijska modernizacija *postaje nultim uvjetom* daljnje modernizacije (o tomu uvjerljivo izvješćuje I. Cifrić). No, na drugoj strani, trag narcisoidne indiferencije u formulacijama i više je nego očit. Zato prihvatljivom izgleda hipoteza da je predložak obzirnog/održivog razvitka uvjerljivo uobličen (samo) toliko koliko je i planetarni sadržaj modernizacije načelno odijeljen od monopolnih silnica carstva. (Posve je razložno zapitati se može li se u instituciji kakva je UN i više?)

NAPRIJED/NAZAD U (POST)MODERNOST?

Iz uvida ponuđenih u prijašnjim ulomcima vidljivo je da je glavni konstrukcijski manjak predloška obzirnog/održivog razvitka *njegova neuporabljivost kao "nosive" kulturne ideje*, s pomoću koje se jedna društvena skupina, "kozmiološki" rezom, kulturno diferencira. U kantovskoj arheologiji, poznato je, takve tvorevine, promatraju li se epistemološki, zovu se sintetični sudovi *a priori*; promatraju li se, pak, kao orijentiri u djelovanju, zovu se regulativi. U prvom "izdanju" omogućuju oblikovanje cjelovita obzora razumijevanja (rezom razlikovana svijeta); u drugom "izdanju" omogućuju oblikovanje primjerenih likova djelovanja (u tom svijetu). Kraće, one su "kopča" između spoznajnih uvida, normativnih rezova i praktičnih postupaka (iliti jezgre (budućih) paradigma).

Trijezno pretraživanje arheologije modernosti pokazuje da se u njezinu sastavu mogu pronaći uspješnija *kulturna* uporišta predloška obzirnog/održivog razvitka nego što su ponuđena u prije opisanoj definiciji. U posebnoj smo raspravi (vidjeti Rogić, 1995.) pokazali da je u srži modernosti težnja, silnica, koja se potvrđuje oslobađanjem života, ali doznakom mogućnosti da on (život) sebe uspostavlja neposredno. Zato raspravu o životnoj neposrednosti držimo sržnom linijom u

istraživačkim praksama modernosti. Ona, prije će biti, zastire jednu, Lyotardovski rečeno, "veliku priču" o ljubavi; "velika priča" o tisućgodišnjem carstvu, i nekažnjenom osporavanju života, prije je jedna njezina dionica negoli osnovom samostalna dramoleta.

U iskustvu modernosti, dakle, životna neposrednost je ona adresa na koju su (uglavnom) adresirani raznoliki "globalni" razvojni programi i prakse. Stavimo li u zagradu kakoću analitičke obradbe raznolikih pokušaja, držimo očitim da takvo razumijevanje otvara prolaz prema "priznanju" života u ulozi glavnog "naručitelja" obzirnog/održivog razvitka. Stav ne implicira da su na taj način amnestirane raznolike redukcije, prisutne inače u arheologiji modernosti, s pomoću kojih se život obično podvrgava likovima fosilizacije konvencionalnim u ovlašćivanju pojedinih društvenih sudionika modernizacije za njezine monopolne miljenike i – policajce. Naprotiv, iskustvu modernosti *svojstven je otpor* spram takvih redukcija. Kako je s tim, predmetom je posebne rasprave koja se u skromnim okvirima ovoga teksta ne može ponuditi. Korisnije je podsjetiti s pomoću kojih se osnovnih likova život diferencira u iskustvu modernosti.

Višak. U granicama ovoga lika život se samoodređuje činjenicom da je *više u odnosu na samoga sebe*. Ta naoko besmislena izjava ima zadaću upozoriti kako živo biće već životno djeluje prije i relativno autonomno u odnosu na svaki posebni nedostatak ili potrebu koju njegova tjelesnost obaseže. Primjerice, prehrana je već omogućena aktivnom potragom za hranom onoga koji je gladan; spolno zadovoljstvo je već omogućeno *aktivnom* potragom za partnerom onoga koji žudi itd. Dakle, nedostatak *ne konstituira* sposobnost za djelovanje; ona (sposobnost) se, naprotiv, konstituira životnom cjelovitošću živog bića. Nedostatak (potreba) djelovanju zadaje samo privremene prioritete, a njegovo uklanjanje/zasićenje povratno osnažuje opstanak u višku. Zato je u više istraživačkih predložaka naznačeni uvid ponuđen u vidu jednostavna pravila: *samo više života je dovoljno života*. Drukčije rečeno, koliko živo biće raspolaže viškom životne energije, toliko je uspješno i u oblikovanju i prakticiranju životne autonomije. Višak te energije nije linearni zbroj dobiven zbrajanjem dobiti iz svake zadovoljene potrebe. On je *autonomni, sintetični proizvod* u kojemu se zrcali činjenica da je živo biće cjelovita, organska i energijska, adresa koja omogućuje i prethodi svakoj posebnoj sektorskoj žudnji. Nije zacijelo nekorisno, premda je svakako odveć grubo, podsjetiti da se tragovi skiciranog predloška razumijevanja mogu uočiti u tako različitim klasičnih autora kakvi su, primjerice, F. Nietzsche (gdje je višak jasno predočen kao izazivač volje za više života), H. Bergson (gdje je višak predočen kao osnova samoobožavanja života), E.

Husserl (gdje je višak organizatorom svijesti), M. Weber (gdje je višak šutljivi regulator racionalnosti).

Rub. U granicama toga lika život se samoodređuje činjenicom da je "subverzivan" u odnosu na svaki posebni program funkcionalizacije. Takvi programi s korijenom u socijalnoj zbilji, po pravilu, naslanjaju se na instrumentalne nacрте raznolike kakvoće, u rasponu od onih koji izjednačuju život i rad do onih koji izjednačuju život i slobodu. Zaključna konzekvencija "subverzivna" otpora života društvu očituje se u obrani jednostavne činjenice da život nije društvenim proizvodom. (On je više od...) Na njegovu "uzgoju" društvo je svaka-ko zaposleno, ali nije njegovim ekskluzivnim autorom čak ni u posebnu slučaju kakav je čovjekova vrsta. Na drugoj strani, srodni "programi" mogu se oblikovati i s korijenom u prirodnoj zbilji. U njima se, po pravilu, život praktično reducira na potrošivu prirodnu građu što se bitno ne razlikuje od nežive. Zaključna konzekvencija "subverzivna" otpora života prirodi očituje se, u tom slučaju, u obrani jednostavne činjenice da je život više od/drugo od prirodne ovisnosti o kaotičnim stanjima te da sukladno tomu nije ni prirodnim proizvodom. Nego je (a na to, držimo, podsjeća i "problematični" J. Lovelock u svojim boljim ulomcima o Geji) život zaglavni jamac ako ničega drugoga, onda načelne mogućnosti da se priroda razumije kao cjelovita, životu obvezatna, zbilja.

Suzimo li, pak, krug pozornosti na ljudski život, onda se na skiciranom tragu prispijeva do uvida da je njegovo zavičajno mjesto pukotina što spaja/razdvaja društvenu i prirodnu zbilju. Uvučena u nju priroda djeluje u svojem *najmanje prirodnu izdanju*: u liku roditelja sposobna za *svrhovitu* obranu potomstva. Uvučeno u nju društvo djeluje u svojem *najmanje društvenu stanju*: u liku roditelja sposobna za *životnu* (nefunkcionalnu) obranu potomstva. Zahvajući tomu, oblikuje se u iskustvu modernosti posebna sintaksa koja ne dopušta da se rubnost života "premjesti" i na taj način izgubi svoj položaj metaautorske adrese. Zacijelo je ta intencija najzornija u simboličnim praksama kulturne Moderne. Neovisno o tome je li u ulozi "matične" zone života nesvjesno, duša, porođajni krik, slijepa hirovitost, mjesečarski san ili koja druga pričuva tijela (odluka o tome ovisi o odbiru poetološkog predloška), glavna intencija se, predvidljivo, ponavlja kao simbolični obračun s mogućnošću da život "otkliže" sa svog rubnog položaja na položaj društvenog proizvoda ili prirodne građe. Drukčije rečeno, ostajući na rubnu položaju, život se uspijeva održati kao samotvorba i samosvrha. U sintaksi kulturne Moderne drugoga mjesta gdje bi takvo što bilo moguće *jednostavno nema*.

Svetost. S obzirom na ustrajno ponavljanje predrasude kako je moderna racionalnost iscrpljiva u reduciranju života na prigodno, proizvedeno dobro, isticanje činjenice da se u

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 361-378

ROGIĆ, I.:
OBZIRNI/ODRŽIVI...

obzoru modernosti život samoodređuje atributom kakav je i pridjev "sveti", jednostavno je nastrano. No ta činjenica i nije tako neobična. (Na njezinu je važnost posebno iznova upozorilo iskustvo stečeno u totalitarnim epizodama najnovije povijesti.) Uporaba takvih i srodnih atributa, u osnovi, pokazuje da se njima zakriven život *ne može upisati u posebnu zaslugu ni jednog društvenog sudionika*. Ili, drukčije rečeno, dok je život posvećen, ni jedan društveni sudionik ne može nad njim uspostaviti poseban monopol. Čim on otkliže u izjednačivanje s radom, proizvodnjom, igrom, dokolicom, slobodom ili kojim drugim oblikom njegova društvenog trošenja, otvara se i praktična mogućnost monopolna nadzora života u režiji posebna sudionika. Dakle, atribuiranje svetošću samo je oblik poboljšanja komunikacijski raspoloživih mogućnosti njegove obrane. Poznato je da je na spomenutu mogućnost u krugu modernih istraživača originalno upozorio F. W. Schelling. Na njegovu je tragu na tome poslije posebno ustrajavala romantika, a potom raznolike prakse "tražitelja svetoga" (S. Tadić). Zahvaljujući tomu, olakšan je i uvid da je u iskustvu modernosti tek *postsekularno stanje društva* primjerena osnova životne obzirnosti. (Instruktivno je, u tom pogledu, razumijevanje životne racionalnosti u J. Habermasa, primjerice.) Likovi postsekularne imaginacije ne dopuštaju ontičko raskorjenjivanje života redukcijom na ono što on nije ili što idealno treba biti (duhovnom zbiljom, kaotičnom zbiljom, demonskom zbiljom itd.). Prije će biti da je njihovo mjesto samo u lancu jamstava životne neposrednosti. Upravo zbog toga posvećivanjem se uklanja mogućnost da se život predoči kao tema pogodna za natjecateljsko iscrpljivanje monopolnih korisnika, u rasponu od institucionalne vlasti ili tržišta do direktivnih religijskih praksa. Očito je da izgledi na naznačeno "zakrivanje" nisu odveć veliki bez revitalizacije mreža misterijskih iskustava. Za razliku od drugih, društvenom praksom predviđenih izvora iskustva ono se samooblikuje – životnim sudioništvom. Već i zato se zakrivanje života svetošću ne može odvojiti od prakse "tražitelja" života. U obzoru modernosti na tu činjenicu posebno upozoravaju viševrsni primjeri personalističkih istraživanja. U okviru zaključnog uvida izbija na vidjelo notorna činjenica kako junak pripovjesti S. Kolarca neće postati "svoga tela gospodar". Jer tijelo, kada je život zakriven svetošću – i ne može imati gospodara.

Baština. U iskustvu modernosti baštinjenje se određuje uglavnom na dva načina. Prvi pokazuje kako se baštini "iznutra" originalnost života. Originalnost ovdje nije posljedicom njegove formalne novoće. Nego činjenice da se život zbiva jednokratno i oblikuje samim življenjem. Primjerice, originalnost disanja jest – u samom disanju, originalnost prdeža u

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 361-378

ROGIĆ, I.:
OBZIRNI/ODRŽIVI...

samom prdežu itd. Drugi (način) pokazuje kako se baštini "izvana" sklop uvjeta i tvorbenih sposobnosti potrebnih za prijenos života u – trajnost, pa, sukladno tomu, i u budućnost. No prijenos u trajnost ne obuhvaća i zamisao o besmrtnosti, jer bi se njome ukinula originalnost života "iznutra". Obuhvaća, naprotiv, skup uvjeta i tvorbenih sposobnosti potrebnih za paradoksalno i ničim ograničeno ponavljanje originalnosti života. Zahvaljujući tomu, baština se učvršćuje obuhvaćajući i organske lance preciznosti – potomci i konfiguracije okoliša. U naznačenom okviru lik potomaka je vremenom odmaknuti lik predaka. Ali, uzme li se u obzir prije naznačena činjenica: da se životna originalnost oblikuje "iznutra", praksom življenja, prijašnju je formulaciju dopušteno preokrenuti; pa se, sukladno tomu, lik predaka pamti kao vremenom odmaknuti – lik potomaka. Drukčije rečeno, sadašnjici baštinu posuđuju od potomaka, a ne dobivaju od predaka. U zapisima po rubovima socijalne ekologije ta je formulacija, poznato je, već općim mjestom. Reducirati je na "ostatak" koji samo jamči da će i budući naraštaji moći, bez otežavajućih okolnosti, zadovoljiti svoje potrebe, vidjelo se, znači, posredno, otvoriti svoja vrata uskrati mogućnosti da se život, naspram sebe samoga, pojavi u liku baštine. Ako nije zajamčena njegova, kako je naznačeno, radikalna nesvodljivost, rubnost, onda nije zajamčena ni njegova održivost. U tom su pogledu instruktivne značenjske razine dojmljivih, a zagonetnih, formulacija kakva je "vječno vraćanje istoga" i srodne. Zabunu najviše izazivlje jednostavna činjenica da se originalnost života samooblikuje – baštinenjem. No već i pozornija pretraga po arheologiji kulturne Moderne pokazuje da takav prividni kratki spoj uopće nije životno sablažnjiv. Pače, on je, koliko je vidljivo, najprikladnijom osnovom inovacijskog *take offa*.

ZAKLJUČNI KOMENTAR

Četiri skicirana lika života, inače lako i jasno uočljivi u arheologiji modernosti, nisu, dakako, od prve uporabljivi, takvi kakvi jesu, u sklapanju nove i bolje formulacije obzirnog/održivog razvitka. Ali njihova *revitalizacija* izravno pripomaže omeđiti ona kulturna uporišta koja su nužna eda bi se prakse obzirnog/održivog razvitka jasno odvojile od, vidjelo se, i više nego vjerojatnih, mogućnosti "klizanja" u manje od njih samih. Njihova je posebna prednost činjenica da im je korijen na tlu kulture, pa bez većih teškoća mogu poslužiti kao glavna pomagala u praksama oblikovanja posebna sektora *ekologijske kulture*. Već smo u uvodu upozorili kako o korijenima ekologijske indiferencije treba promisliti uvlačeći u analizu pogled na nju kao na *kulturno posustajanje*. Četiri skicirana lika života iz arheologije modernosti nisu, očito je, ni dostatnim ni

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 361-378

ROGIĆ, I.:
OBZIRNI/ODRŽIVI...

cjelovitim prijedlogom izvlačenja iz teškoća. Ali su posve uporabljivi, držimo, kao inicijalna pomagala u izazivanju socijalne imaginacije na jedan smjer djelovanja koji, oblikujući nove/stare značenjske mreže, može, svojom preventivnom karkočom, biti barem toliko važnim načinom socijalizacije razvika koliko i usporedno oblikovanje tehničkih alternativa. Treba ponoviti: obzirni/održivi razvitak jest obziran/održiv toliko koliko je posebnim likom, u kulturi ukorijenjene, obrane živoga.

LITERATURA

Čifrić, I., Čaldarević, O., Kalanj, R., Kufrin, F. (1998.), *Društveni razvoj i ekološka modernizacija, Prilozi sociologiji tranzicije*, Zagreb, Hrvatsko sociološko društvo i Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta.

Čifrić, I. (ur.) (1998.), *Bioetika. Etička iskušnja znanosti i društva*, Zagreb, Hrvatsko sociološko društvo i Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta.

Čulig, B. (1992.), Tko komu i zašto vjeruje u ekologiji – analiza izvora i subjekata informiranja, *Socijalna ekologija*, 1 (4), 447-458.

Glavač, V. (1999.), *Uvod u globalnu ekologiju*, Državna uprava za zaštitu prirode i okoliša, Zagreb, Hrvatske šume.

Kufrin, K. (2002.), *Socijalnoekološka informiranost; pojam, mjerenje i povezanost sa stavovima i ponašanjem*, doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet.

Lay, V. (1998.), *Održivi razvoj i obrazovanje*, doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet.

Orr, D. W. (1992.), *Ecological Literacy; Education and the Transition to a Postmodern World*, New York, State University of New York Press.

Rogić, I. (1995.), Modernost i neposrednost, *Socijalna ekologija*, 4 (4), 301-319.

Rogić, I. (2000.), *Tehnika i samostalnost*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.

World Commission on Environment and Development (WCED) (1987.), *Our Common Future*, New York, Oxford University Press.

Worster, D. (1994.), *Nature's Economy, A History of Ecological Ideas*, Cambridge, Cambridge University Press.

Considerate/Sustainable Development in the Experience of Modernity

Ivan ROGIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

In the text the author investigates how and to what extent the concept of considerate/sustainable development is culturally founded. In the first part the author analyses the basic definition of considerate/sustainable development and indicates that many objections could be directed at it from the viewpoint of

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 361-378

ROGIĆ, I.:
OBZIRNI/ODRŽIVI...

importance of the way in which cultural ideas participate in shaping society. The author demonstrates that the idea of considerate/sustainable development lacks several determinants necessary for such activity. For example, it is not clear as to how future generations are autonomously represented; how the social time of transition from present to future is formed; the idea implies prejudice towards the linear connection between the present and future; finally, it reinforces the currently existing society in the role of monopolistic supervisor and social creator of future generations. With such deficiencies the idea of considerate/sustainable development finds more accurate application in several practical fields of managing current political, economic or technical processes than in forming a new developmental paradigm. In the attempt to step over the identified limitations the author emphasises that the idea of environmental consideration needs to be returned to its natural context: the experience of (post)modernity. This transition enables the concept of considerate/sustainable development to lean directly onto the postmodern understanding of life. According to the author, there are four key features postmodernity uses in forming the understanding of life. These are: excess life, marginality, sanctity and heritage. Owing to that, life is socially constituted as a formative/fertile reality, selfpurpose, general heritage and nonmonopolistic resource. This is why it can be adopted also as a new universal cultural regulation making the achievement of the cultural/environmental consensus really possible.

Behutsame/nachhaltige Entwicklung in der Erfahrung der Modernität

Ivan ROGIĆ
Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftsforschung, Zagreb

Der Verfasser untersucht in seinem Aufsatz die Frage, auf welche Weise und inwiefern die Idee einer behutsamen/nachhaltigen Entwicklung kulturell begründet ist. Im ersten Teil wird die Grunddefinition der behutsamen/nachhaltigen Entwicklung analysiert und gezeigt, dass diese in vielerlei Hinsicht beanstandet werden kann, und zwar gerade unter jenem Gesichtspunkt, der der Art und Weise, in der kulturelles Gedankengut beim gesellschaftlichen Ausbau funktioniert, große Bedeutung beimisst. Der Verfasser zeigt, dass die Idee einer behutsamen/nachhaltigen Entwicklung einige Grundzüge entbehrt, die in diesem Sinne sehr wichtig sind. Beispielsweise ist nicht einsichtig, auf welche Weise sich die neue Generation autonom repräsentiert; wie die soziale Zeit des Übergangs aus der Gegenwart in die Zukunft gebildet wird; ferner impliziert die Idee der behutsamen/nachhaltigen Entwicklung das Vorurteil eines linearen Verhältnisses zwischen Gegenwart und Zukunft; schließlich wird die gegenwärtige, aktuelle Gesellschaft in ihrer Rolle

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 361-378

ROGIĆ, I.:
OBZIRNI/ODRŽIVI...

eines monopolistischen Kontrolleurs und sozialen Schöpfers neuer Generationen nur noch gefestigt. Aufgrund solcher Mängel findet die Idee der behutsamen/nachhaltigen Entwicklung nach Meinung des Autors eine präzisere Anwendung in verschiedenen anderen, praktischen Gebieten, in denen es um die Steuerung aktueller politischer, ökonomischer oder technischer Prozesse geht, statt im Bereich der Gestaltung eines neuen Entwicklungsparadigmas. Der Verfasser zielt auf die Überwindung der beobachteten Einschränkungen ab, und unterstreicht, dass die Idee der ökologischen Rücksichtnahme in ihren natürlichen Kontext zurückgeführt werden müsse: in die Erfahrung der (Post-)Modernität. Diese Rückführung ermöglicht, die Idee der behutsamen/ nachhaltigen Entwicklung direkt an das postmoderne Lebensverständnis anzulehnen. Nach Meinung des Autors sind es vier Schlüsselmomente, mit Hilfe deren die Postmodernität das Lebensverständnis gestaltet: Lebensüberschuss, Marginalität, Heiligkeit und Erbgut. Dank diesen Momenten gestaltet sich das Leben in gesellschaftlicher Hinsicht als schöpferische/fruchtbare Wirklichkeit, als Selbstzweck, allgemeines Erbe und nicht-monopolistisches Gut. Dies kann daher auch als neues universales Kulturregulativ übernommen werden, das einen kulturellökologischen Konsensus wirklich erreichbar werden lässt.